

Vybrané aspekty socio-ekonomického a priestorového rozvoja oblasti povodia rieky Moravy.

RNDr. Peter Podolák, CSc., Geografický ústav SAV
Mgr. Matej Jaško, PhD., Ústav manažmentu STU

Tento príspevok vznikol vďaka podpore v rámci OP Výskum a vývoj pre projekt: „Centrum pre rozvoj sídelnej infraštruktúry znalostnej ekonomiky„ (ITMS 26240120002), spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

Obsah

Abstract:.....	39
1. Región Záhorie a povodie rieky Morava	40
2. Vývoj obyvateľstva	41
3. Migrácia.....	42
4. Bývanie	43
5. Výskum regionálnej identity.....	44
Percepcia krajiny	46
Identita rieky.....	47
Hodnoty a imidž regiónu.....	47
Závery a budúce perspektívy.....	48
LITERATÚRA:.....	50

Abstract:

River basins of Moravia and region of Záhorie lowland in general belongs to the most manifold, versatile and heterogenous regions in Slovakia. Favourable location, natural environment and vivid interactions with neighbouring countries make this region one of the most distinctive places in Slovakia. This paper is dealing with its substantial characteristics and traits in terms of spatial and sociodemographic development: population trends, migration and housing. Special attention is devoted to its regional identity and the process of identification of inhabitants with living place. Highly profiled and efficiently managed regional identity of the river basins of Morava might be one of the most significant issues in the further spatial development in this border region.

Key words: Moravia river basins, housing, migration, regional identity, living space

Kľúčové slová: povodie Moravy, bývanie, migrácia, regionálna identita, životný priestor

1. Región Záhorie a povodie rieky Morava

Záhorie predstavuje región v západnej časti Slovenskej republiky, výrazne ohraničený na západe a juhu riekou Morava a na východe pohorím Malé Karpaty. Základnú prírodnú jednotku tvorí Záhorská nížina, zložená z dvoch častí - plochej a rovinatej Borskej nížiny na juhu a členitejšej Chvojnickej pahorkatiny na severe. Celé územie je odvodňované do rieky Moravy, významnú časť regiónu tvorí CHKO Záhorie.

Z hľadiska úrovne ekonomicko-sociálneho rozvoja patrí región v rámci Slovenskej republiky vo viacerých oblastiach medzi nadpriemerné. Rozhodujúcu úlohu zohráva blízkosť hlavného mesta Bratislavy, ktorá má dominantný vplyv na rozvojové ekonomicko-sociálne trendy širokého okolitého územia na juhozápade krajiny. Výhodná dopravná poloha v juhozápadnom pohraničí - predovšetkým voči Českej republike ale čiastočne i Rakúsku - prispieva k vysoko pozitívnemu potenciálu pre ďalší rozvoj. Obce sledovaného územia (samozrejme s výnimkou priamych mestských častí) možno zaradiť do užšieho resp. širšieho zázemia hlavného mesta. Obyvatelia majú možnosť ekonomicky sa zabezpečiť prácou v hlavnom meste, ktoré je ľahko dostupné aj z hľadiska dennej dochádzky za prácou a zároveň žiť v prostredí, v ktorom sa z hľadiska aspektov kvality životného prostredia zďaleka neprejavuje toľko negatívnych charakteristík ako v iných oblastiach Slovenska. Aj sociálnu situáciu obyvateľstva možno pri porovnaní s inými regiónmi Slovenska hodnotiť ako relatívne priaznivú.

Všetky sledované obce patria do povodia rieky Morava. Malacky a Stupava majú štatút mesta, pričom Malacky sú sídlom administratívneho okresu, Devín a Devínska Nová Ves sú mestskými časťami hlavného mesta Bratislavy. Z hľadiska počtu obyvateľov patria sledované vidiecke obce medzi veľké obce okresov Malacky, Senica a Bratislava IV. Devín bol administratívne pripojený k Bratislave v r. 1946, Devínska Nová Ves v r. 1971. Obe tieto časti si dovtedy zachovávali prevažne vidiecky charakter, v Devínskej Novej Vsi začala po r. 1970 výstavba veľkých panelových sídlisk. Po roku 1990 prijala vtedajšia Slovenská národná rada nový zákon o Bratislave, podľa ktorého sa stali mestskými časťami s vlastnou miestnou samosprávou, čo im zabezpečilo čiastočnú samostatnosť v niektorých oblastiach.

2. Vývoj obyvateľstva

Vo vývoji počtu obyvateľov od roku 1980 sa prejavuje niekoľko základných tendencií. V osemdesiatych rokoch minulého storočia, kedy aj v tejto časti Slovenska ešte doznievala extenzívna fáza urbanizácie našej krajiny, sú pre región ako celok charakteristické veľmi vysokým prírastkom obyvateľstva (o viac ako 12 tis. Obyvateľov, t.j. 28 %). Tento však bol spôsobený najmä výstavbou veľkých sídlisk v Devínskej Novej Vsi a Malackách. Ostatné vidiecke obce zaznamenali úbytok. V priebehu 90-tych rokov začal byť atraktívny Devín, pri vysokom prírastku v Plaveckom Štvrtku je potrebné zobrať do úvahy vysoký podiel rómskeho obyvateľstva. Po roku 2000 sa zvýšila atraktivita aj Stupavy a Lozorna a prakticky všetky sledované obce v zázemí hlavného mesta zaznamenali prírastok počtu obyvateľov.

Tabuľka 1 – Vývoj počtu obyvateľov (1950 – 2010)

OBEC	POČET OBYVATEĽOV			
	1980	1991	2001	2010
Devín	1 093	774	884	1 099
Dev. Nová Ves	4 051	15 223	15 502	16 153
Kúty	4 146	4 017	4 136	4 205
Lozorno	2 782	2 514	2 710	2 964
Malacky	15 218	17 573	17 773	18 097
Pernek	971	773	783	832
Plav. Štvrtok	2 164	1 918	2 177	2 385
Stupava	8 062	7 834	8 063	9 333
Zohor	3 429	3 030	3 069	3 335
REGIÓN	41 916	53 656	55 097	58 403

Spoločenské premeny, ktoré nastali v období existencie samostatnej Slovenskej republiky, sa výrazne odrazili v mnohých sférach života vrátane demografických javov. Výrazný pokles dynamiky obyvateľstva (napr. pokles mier reprodukcie, plodnosti a sobášnosti) je dôsledkom rozsiahleho súboru zmien v demografickom správaní obyvateľstva. Dominantnou črtou tohto zmeneného správania je individualizmus a zdôrazňovanie osobnej slobody vo všetkých oblastiach života. Dôležitými podmienkami takéhoto správania sú určitý stupeň vzdelania, ekonomická a sociálna nezávislosť, demokratické prostredie a pod. Jedným z dôsledkov týchto zmien je aj výrazné zníženie zastúpenia detskej zložky populácie z dôvodu znižovania hodnôt pôrodnosti.

Tabuľka 2 – Prírastok počtu obyvateľov v rokoch 1980 - 2010

OBEC	PRÍRASTOK (ÚBYTOK) POČTU OBYVATEĽOV V %		
	1980-91	1991- 2001	2001-2010
Devín	- 29.2	14.2	24.3
Dev. Nová Ves	275.8	1.8	4.2
Kúty	- 3.1	3.0	1.7
Lozorno	- 9.6	7.8	9.4
Malacky	15.5	1.1	1.8
Pernek	- 20.4	1.3	6.3
Plav. Štvrtok	- 11.4	13.5	9.6
Stupava	- 2.8	2.9	15.8
Zohor	- 11.6	3.0	8.7
REGIÓN	28.0	2.7	6.0

3. Migrácia

Jedným z najcharakteristickejších znakov populačného vývoja na Slovensku po roku 1990 je zásadný obrat v migračnej bilancii miest, na rozdiel od 80-tych rokov už nedominuje koncentračná tendencia a sťahovanie obyvateľov do veľkých miest. Prakticky všetky mestá Slovenska zaznamenávajú migračné straty, obyvatelia z nich sa sťahujú do zázemia. Spomedzi sledovaných obcí sa mestským charakterom vyznačujú Malacky, z ktorých sa vysťahovanie obyvateľov do okolitých obcí prejavovalo najvýraznejšie okolo roku 2000, v poslednom období (približne od roku 2005) sa situácia v tomto zmysle stabilizovala, migračné straty už nie sú natoľko vysoké ako na prelome tisícročia. Ďalšie mesto v sledovanom súbore - Stupava je jedným z mála miest na Slovensku, v ktorom sa v posledných rokoch prejavuje výrazný migračný prírastok obyvateľstva. Je spôsobený polohou Stupavy v tesnom susedstve hlavného mesta, ktorého mnohí obyvatelia uprednostňujú pokojnejšiu atmosféru menšieho sídla pred veľkomestom a sťahujú sa predovšetkým do objektov novej individuálnej výstavby. Mestským charakterom sa samozrejme vyznačujú aj mestské časti Bratislavy – Devín a Devínska Nová Ves, ktoré však predstavujú relatívne veľmi atraktívne oblasti hlavného mesta, takže sú migračne pomerne výrazne ziskové.

Suburbanizačné tendencie v zázemí hlavného mesta dokazuje (okrem iného) aj skutočnosť, že migračné toky z Bratislavy do viacerých vidieckych obcí sú aj niekoľkokrát intenzívnejšie

ako migrácia v opačnom smere. Z Bratislavy sa do Stupavy, Malaciek, Lozorna, Perneku a Kútov vysťahuje oveľa viac obyvateľov ako sa z týchto obcí presunie do hlavného mesta. Výrazné sú aj migračné toky z Devínskej Novej Vsi do Stupavy a Malaciek. Pri hodnotení migračných pohybov registrovaných štatistickou je si však potrebné uvedomiť ešte jednu skutočnosť. Mnohí obyvatelia, ktorí sa fakticky sťahujú z mesta preč, si nemenia miesto svojho trvalého pobytu a v meste si napr. nechávajú v rezerve aj svoj pôvodný byt. Takým spôsobom je intenzita vysťahovania do zázemia miest ešte vyššia, avšak v mnohých prípadoch prichádzajú vidiecke obce o nemalé finančné čiastky z podielových daní a snažia sa proti tomu v rámci existujúcich právnych noriem bojovať – napr. zvýšenými sadzbami dane z nehnuteľnosti pre obyvateľov, ktorí nemajú v obci trvalé bydlisko.

4. Bývanie

Nové podmienky na Slovensku po roku 1990 viedli k rastu príjmovej diferenciácie spoločnosti a k zintenzívneniu suburbanizácie. Menia sa hodnotové orientácie ľudí vo vzťahu k bývaniu. Sťahovanie do zázemia miest je charakteristické pre určité sociálne skupiny. Vzhľadom na sociálnu, kultúrnu a vzdelanostnú štruktúru imigrantov so svojimi špecifickými požiadavkami existujú potenciálne zdroje napätia ohľadne fungovania vidieckych obcí a ich novej sociálnej organizácie. Prispieva k tomu nielen odlišnosť životných štýlov oboch skupín, ale aj priestorové oddelenie bývania prisťahovalcov. Spomedzi sledovaných obcí je najvyšší prírastok nových bytov (od roku 1996) registrovaný v Stupave a Devíne, vysoké hodnoty dosahujú aj Lozorno, Zohor a Devínska Nová Ves.

Tabuľka 3 – Počet bytov v rokoch 1996 a 2010

OBEC	POČET BYTOV			
	1996	2010	PRÍRASTOK	V %
Devín	356	438	82	23,0
Dev. Nová Ves	5 255	5 971	716	13.6
Kúty	1 307	1 378	71	5.4
Lozorno	920	1 082	162	17.6
Malacky	5 941	6 566	625	10.5
Pernek	395	376	-19	- 4.8
Plav. Štvrtok	666	750	84	12.6
Stupava	2 645	3 386	741	28.0
Zohor	985	1 142	157	15.9
REGIÓN	18 470	21 089	2 619	14.1

Viaceré uvedené charakteristiky je potrebné vnímať aj v kontexte skutočnosti, že v niektorých obciach tvorí značné percento populácie rómska menšina. Najviac Rómov žije v Plaveckom Štvrtku (21 % podľa sociografického mapovania v roku 2004), v Zohore a Lozorne vyše 10 % a v Perneku 7 %. Rómovia, so svojimi špecifickými prejavmi demografického a sociálno-ekonomického správania (aj v prípadoch keď žijú izolovaní mimo obce vo svojej osade – ako v Plaveckom Štvrtku) ovplyvňujú hodnoty za tieto obce najmä v oblasti prirodzenej reprodukcie a vekovej štruktúry ako aj hodnotenie úrovne kvality života. Na slovenské pomery dosahujú extrémne vysoké hodnoty plodnosti a extrémne vysoké zastúpenie mladých vekových skupín obyvateľstva.

Vplyvom nových podmienok sa značne zmenili sociálne, demografické a ekonomické znaky obyvateľstva v sledovanom území. Počet a štruktúru obyvateľstva výrazne ovplyvnili procesy, ktoré prebiehajú aj v ostatných častiach Slovenska, ale v okolí Bratislavy sa v mnohých prípadoch prejavujú intenzívnejšie. Celkový vývoj obyvateľstva a jeho jednotlivých charakteristík v sledovaných obciach má okrem už uvedených príčin aj ďalšie širšie celospoločenské súvislosti, spojené s ekonomickou a sociálnou situáciou mladých rodín i obyvateľstva celkovo, možnosťami zamestnania, výstavbou bytov v mestách (resp. v mnohých prípadoch jej finančnou nedostupnosťou pre niektoré kategórie obyvateľov), zvyšovaním nákladov na cestovné a z toho najmä na dochádzku do zamestnania, ako aj ďalšími vplyvmi. V regióne je v ďalších rokoch možné očakávať z rôznych demografických, sociálno-ekonomických i ďalších dôvodov stabilizujúcu sa situáciu vo vývoji počtu obyvateľov. Pomerne značné zmeny je však možné predpokladať vo vývoji štruktúry obyvateľstva, predovšetkým vekovej a čiastočne i sociálno-ekonomickej. V rozvoji ekonomických aktivít a zamestnanosti majú obce tradičný potenciál vo svojej výhodnej polohe v blízkosti veľkého centra, ako aj v spojení a nadväznosti na rozvoj celého regiónu. Viaceré z načrtnutých súvislostí demografického a ekonomicko-sociálneho rozvoja sledovaných obcí sa priamo či nepriamo odrážajú aj v postojoch a názoroch obyvateľov k problematike ich vzťahu k regiónu, resp. vlastnému sídlu.

5. Výskum regionálnej identity.

Charakter každého regiónu, jeho nezameniteľné črty a vlastnosti, umožňujúce tvorivo rozvíjať jeho profil a ponúknuť tak atraktívny identifikačný model obyvateľom, sa stávajú jednou z dôležitých konkurenčných výhod v procesoch regionálneho rozvoja. Regionálna identita každého mesta, regiónu, krajiny alebo iného územného subjektu je determinovaná jeho minulosťou, tradíciou a históriou, ale otvára široké pole aj pre jeho ďalší rozvoj, Dôležité

je aby táto identita bola zdieľaná ľuďmi, ktorí sa najviac podieľali na jej formovaní a touto skupinou sú najmä samotní obyvatelia. Iba tak je totiž možné zhodnotiť bohatstvo regionálnej identity aj smerom navonok, vo vzťahu k návštevníkom, investorom a ostatným externým partnerom regiónu.

V tomto ponímaní prestáva byť región výhradne geograficko-administratívnym subjektom, ale stáva sa sociálnym a mentálnym konštruktom. Jekel (2001) definuje región ako entitu pevne zakorenenú v lokálnom kontexte, ktorá nemá presne vymedzené hranice a je skôr kolektívne zdieľanou mentálnou a sociálnou štruktúrou. Identita miesta, mesta, sídla či regiónu má pôvod v latinskom slove "genius loci" a dáva miestu existenčnú hodnotu, najmä vo vzťahu k vlastným obyvateľom. Identita je základom pre tvorbu spolupatričnosti ("Wir-Gefühl") ku komunite obývajúcej región, ale aj pre pocit naviazanosti na teritórium (Place Attachment – pozri napr. Maderthaler 2001). Nemožno povedať, že regionálna identita je javom vyslovene architektonicko-geografickým (napriek tomu, že sa najjednoduchšie manifestuje v hmotných artefaktoch ako je architektúra a urbanizmus alebo v typických prírodno-krajinných znakoch ako je krajinný ráz). Nie je takisto ani výhradne socio-kultúrnym fenoménom, napriek tomu, že jej zmysel má výrazne antropocentrický charakter – bez obyvateľov regiónu a bez externého vnímateľa nie je možné hovoriť o vyprofilovanej regionálnej identite. Regionálna identita je vždy kombináciou daných podmienok (typ krajiny, prírodné elementy) a výsledkov ľudskej činnosti (jazyk, kultúra, architektúra).

Súčasnosť ukazuje, že regionálna identita nie je púhou "historickou pamäťou miesta", ktorú je potrebné konzervovať v nezmenenom stave, ale že je dynamicky sa vyvíjajúcou oblasťou, ktorú je potrebné aktívne spoluformovať. V modernej praxi regionálneho manažmentu a marketingu sa začínajú postupne využívať nástroje strategického manažmentu regionálnej identity, prebraté pôvodne z hospodárskej praxe. Brand Management značky mesta Regensburg alebo projekty Corporate Identity miest ako Luzern, Stuttgart či Ulm zarezonovali odbornou aj laickou verejnosťou už pred niekoľkými rokmi. Slovenská municipalitná prax zatiaľ len doháňa zameškané, ale aj tu sa objavili sľubné náznaky (Skalica).

Otázka regionálnej identity sa stáva čoraz častejšie predmetom akademického výskumu. Výskum z roku 2005 (podrobne pozri Petříková, Roch 2005), ktorého súčasťou bola prostredníctvom Spectry, Centra Excelentnosti aj Slovenská Technická Univerzita v Bratislave, Otázka regionálnej identity sa stáva čoraz častejšie predmetom akademického výskumu. Rieka bola vždy jedným z najsilnejších symbolov a ohraničení v mentálnych

mapách obyvateľov. Večná dynamika riek, nachádzajúcich sa konštantne v pohybe a faktická nemožnosť zmeny ich umiestnenia na mape (na rozdiel od mesta, sídla, ktoré je možné presťahovať) spôsobovala, že rieka vždy ľudí fascinovala. Napriek všetkým hrozbám vyplývajúcim z jej existencie (povodne, nájazdy dobyvateľov) ľudia nikdy neopustili pririečne oblasti. Popri všetkých ohrozeniach, ktoré rieka prinášala, bola vo väčšine kultúr vždy aj symbolom úrody, spojenia a vzájomnej komunikácie. Všeobecná percepcia rieky ako symbolu, určujúceho životný priestor, vnímanie zmien počas uplynulých rokov, otázka hospodárskeho rozvoja a výhodnosti/nevýhodnosti umiestnenia sídla pri rieke ale aj analýza špecifickej identity pririečnych oblastí boli analyzované pomocou dotazníkov a štruktúrovaných rozhovorov. Medzinárodný tím pod vedením prof. Isoldy Roch z Inštitútu pre ekologický priestorový vývoj (IoER) v Drážďanoch skúmal postoje obyvateľov k týmto otázkam. Medzi respondentmi boli obyvatelia Nemecka, Českej republiky, Slovenska, Maďarska a Ukrajiny žijúci v povodiach riek Tisa, Morava a Labe. Za slovenskú stranu sa výskumu zúčastnilo 320 respondentov zo všetkých vekových, sociálnych i profesných skupín. Hlavnou oblasťou výskumu bola slovenská časť povodia rieky Morava, zahŕňajúc respondentov žijúcich v sídlach bezprostredne pri rieke (Devín, Devínska Nová Ves), respondentov žijúcich v sídlach v strednej vzdialenosti od rieky (Stupava, Zohor, Lozorno) až po respondentov zo sídel v relatívnej veľkej vzdialenosti od rieky (Pernek). Dôležitosť a miera intenzívnosti percepcie rieky tak bola rôzna v závislosti aj od tejto vzdialenosti.

Percepcia krajiny

Základnou otázkou prieskumu bolo, ako je vnímaný životný priestor (living space). Kde sú hranice priestoru každodenného užívania a ktoré elementy sú najpodstatnejšie z hľadiska pocitu spolupatričnosti a zakorenenosti vo vzťahu k určitému miestu a priestoru (Place Attachment). Výsledky ukazujú, že najrozhodujúcou referenčnou kategóriou vo vzťahu k identifikácii sa s miestom, kde respondenti žijú, sú predovšetkým najužšie sociálne väzby (rodina, priatelia, kolegovia). Sociálne siete a kontakty významným spôsobom ovplyvňujú, či človek miesto svojho života vníma ako provizórne alebo definitívne. Ďalšími dôležitými faktormi sú premenné, týkajúce sa prostredia: estetika prostredia a krajiny, prírodné prvky (kam patrí aj rieka), kvalita životného prostredia a pod. Krajinné prostredie povodia rieky Morava je vnímané ako dostatočne atraktívne na to, aby zohrávalo pomerne dôležitú rolu v tvorbe mechanizmu identifikácie s prostredím najmä u staršej generácie, u respondentov z viacčlenných domácností a u respondentov s najvyšším ukončeným stredoškolským vzdelaním.

Symbolika rieky ako podstatného elementu spolutvoriaceho mentálne mapy obyvateľov bola skúmaná v separátnych otázkach. Rieka je spájaná predovšetkým s krajinným obrazom, je symbolom relaxačno-športových a turisticko-náučných aktivít. Menej intenzívne je vnímaná ako zdroj ohrozenia (záplavy). Iba sporadicky je rieka vnímaná ako dopravný koridor alebo zdroj obživy. Takmer vôbec už nie je Morava vnímaná ako bariéra (napriek tomu že tvorí štátnu hranicu), čo je pozitívne najmä smerom k cezhraničnej spolupráci a susedským vzťahom s Rakúskou republikou. Signalizuje to pozitívny posun v mentálnych mapách obyvateľov (minulý režim využíval rieky ako prirodzené bariéry zneužívané na zamedzenie voľného pohybu osôb).

Identita rieky

Špecifiká preriečnej regionálnej identity boli mapované nepriamo ale aj priamou otázkou (“Čo znamená identita rieky pre vás osobne?”). Cieľom bolo sledovať a poodhaliť individuálne semiotické konotácie pojmu rieka. Ukázalo sa však, že samotný pojem “identita” je pre respondentov pomerne ťažko uchopiteľný a je ťažké odpovedať na túto otázku priamo. Veľa respondentov odpovedalo, že rieka “pre nich nemá nejakú špecifickú identitu”, napriek tomu, že ich odpovede na iné, príbuzné otázky sa vyznačovali farbistými popismi a často výrazne metaforickým jazykom. Analyzujúc otázky, mapujúce identitu rieky nepriamo, prichádzame k záveru, že Morava je spájaná predovšetkým s relaxom, športom, pobytom v prírode a je vnímaná ako zdroj prírodného bohatstva. Je dôležitým prvkom krajinného obrazu prevažne rovinatej krajiny. Napriek bohatému kultúrnemu dedičstvu predmetného regiónu, Morava je spájaná skôr s prírodným než s kultúrnym dedičstvom. Niektorí respondenti preukázali schopnosť vnímať regionálnu identitu preriečnej krajiny vo viac dynamických polohách (rieka ako prostriedok spojenia s vonkajším svetom, rieka ako symbol zmien, rieka ako symbol cezhraničnej spolupráci v zmysle spoločnej starostlivosti o prírodné dedičstvo). Niekoľko respondentov vyjadrilo svoj vzťah k rieke symbolickou metaforou (“rieka ako živý element priestoru”, “rieka ako duša krajiny”). Toto je veľmi dôležité zistenie vo vzťahu k formovaniu kolektívnej pamäte regiónu, prechádzajúcej z generácie na generáciu. Považujeme za dôležité, aby nezmizli a neboli zabudnuté individuálne príbehy viažuce sa na riekou, prepájajúc tak mimoriadny prírodný potenciál územia so zážitkovou sférou obyvateľov.

Hodnoty a imidž regiónu

Analýzy hodnôt prisudzovaných respondentmi tomuto regiónu naznačujú, že kľúčovým obsahom je v tomto smere výnimočný krajinnoprírodný potenciál regiónu. Ekologické a environmentálne hodnoty boli jednoznačne preferované (“zelený priestor”, zdravá krajina s

nekonečnou zeleňou”, “relax v prírode”) pred ekonomickými (výskum prebehol pred globálnou finančnou krízou) a čiastočne aj pred kultúrnymi hodnotami. Nezaznamenali sme však priemet správania manažmentu regiónu (samosprávy a radnice) do hodnotových hierarchií respondentov (napr. v zmysle ocenenia pro-environmentálnych politík, ústretového prístupu voči handicapovaným skupinám obyvateľstva a pod.), tak ako sme tomu svedkami v napr. v niektorých škandinávskych regiónoch.

Imidž regiónu je abstraktnou mentálnou konštrukciou, vytvorenou v myšliach cieľového publika. Pozitívny imidž regiónu znamená jeho dobrú reputáciu, schopnosť pozitívne sa odlíšiť od iných alebo ponúknuť niečo, čo iné regióny nemajú alebo nedokážu sprostredkovať svojim obyvateľom, návštevníkom či iným cieľovým skupinám. Vzhľadom na to, že na tvorbe výsledného imidžu regiónu sa podieľa mnoho aktérov a premenných, nie je jednoduché zabezpečiť koordinované úsilie v tejto oblasti. Dôležitá v tejto oblasti je spätná väzba vo vzťahu k strategickému smerovaniu regiónu, jeho schopnosť učiť sa a kooperovať. Výsledky výskumu ukazujú, že imidž z pohľadu zvnútra ako aj z pohľadu zvonku je pozitívny. Respondenti považujú svoj región za jeden z desiatich najlepších na Slovensku vo vzťahu ku kvalite života aj k ekonomickému rozvoju. Jednotlivé významové konotácie podieľajúce sa na imidži regiónu boli analyzované formou sémantického diferenciálu. Región bol charakterizovaný najmä ako “*príjemný, priateľský, priestranný a perspektívny*”, do istej miery aj ako “*pokojný, drahý a atraktívny*”. Respondenti sa nezhodli v názore či je región skôr “*tichý*” alebo “*hlučný*” a väčšina z nich nepovažuje svoj región za “*jedinečný*”. Toto súvisí možno aj so zistením, že región nemá vyprofilovaný spoločný vizuálny jazyk, existujúci vo forme jednotnej vizuálnej identity alebo značky regiónu. Nedostatočný strategický záber v oblasti vizuálneho odlíšenia regiónu spôsobuje, že región je “menej viditeľný” a jeho typické charakteristiky nie sú dostatočne marketingovo zhodnotené a komunikované. Symbolika regiónu je viazaná skôr na mimovizuálne charakteristiky (povestná Stupavská krčma, historické dedičstvo a výnimočnosť Devína vo vzťahu k celoslovenskej identite, pesnička “Išeu Macek do Mauacek”, dialekt typický pre Záhorie atď.). Vizuálna symbolika tak ostáva jednou z výziev pre komunikáciu regionálnej identity v budúcnosti.

Závery a budúce perspektívy

Záverečné otázky prieskumu boli zamerané na identifikáciu kľúčových úloh regionálneho rozvoja, možnosti hľadania synergií v rámci cezhraničnej spolupráce a možnosti budúceho zhodnotenia regionálnej identity povodia rieky Morava. Respondenti sa zhodujú v tom, že medzi kľúčové úlohy patrí aj efektívna kooperácia pri zvládaní hrozieb opakujúcich sa povodní, spoločný boj proti ilegálnej migrácii a kriminalite na ňu naviazanej. Hlavnou úlohou

však bude strategická profilácia regiónu a jeho úspešné vystupovanie v medzinárodnej konkurenčnej súťaži regiónov. Ochrana prírodno-kultúrneho dedičstva a prevencia environmentálnych hrozieb patra taktiež medzi priority. Povodie rieky Morava a v širšom zmysle celé Záhorie patria k najperspektívnejším slovenským regiónom. O ich dlhodobom udržateľnom rozvoji však nebudú rozhodovať len premenné, ktoré sú vopred dané (ako napr. výhodná geografická poloha) ale aj citlivé zhodnotenie a rozvíjanie tzv. mäkkých faktorov priestorového rozvoja, kam patrí aj regionálna identita.

LITERATÚRA:

Atlas obyvateľstva Slovenska, 2006: Population atlas of Slovakia. Editori: J. Mládek, D. Kusendová, J. Marenčáková, P. Podolák, B. Vaňo. Bratislava: Prírodovedecká fakulta UK, 168 s.

Atlas Slovenskej socialistickej republiky. 1981, Veda, Bratislava

FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD, 1982. Statistický lexikon obcí ČSSR. Praha

Jaššo, M., 2001: Corporate Identity (CI) územných subjektov. S. 59-80. In: Petříková, D., Špaček, R.(editori): Informačná spoločnosť a priestorový rozvoj. SPECTRA Bratislava

Jaššo M., 2005: Regional Identity – its background and management. In: Flusslandschaften ohne Grenzen - Mitteleuropäische Ansätze zu Management und Förderung landschaftsbezogener Identität. Editors: Roch, I., Petříková, D., 1. vyd. ROAD-Spectra, Bratislav, . ISBN 80-88999-28-6, EAN 9788088999287.

Jekel, T., 2003: Regional Corporate Identity, Institut fuer Geografie und angewandte Geoinformatik, Paris Lodron Universität Salzburg, učebné texty

Maderthaner, R., 2001: Umweltbewusstsein und Landschaftserleben, prednáška na sympóziu Place Attachment, Univerzita Komenského Bratislava

Petríková, D. – Roch, I., 2005: (Eds.) Flusslandschaften ohne Grenzen - Mitteleuropäische Ansätze zu Management und Förderung landschaftsbezogener Identität. Editors: Roch, I., Petříková, D., 1. vyd. ROAD-Spectra, Bratislava, ISBN 80-88999-28-6, EAN 9788088999287.

Pohyb obyvateľstva Slovenskej republiky podľa obcí v rokoch 1971-2009. Materiály štatistického úradu SR, Bratislava. Od r. 1992 dostupné na <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=6674>

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 1992: Sčítanie ľudu, domov a bytov 1991. Bratislava

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2001: Sčítanie ľudu, domov a bytov 2001. Bratislava